

MOSH EKINIDA OʻSIMLIKXOʻR QANDALALARNING TARQALISHI VA ZARARI

Tadiyeva Miyassar Ismailovna, katta oʻqituvchi,
Xaydarova Shaxnoza Abdunazarovna, assistent,
Toshkent davlat agrar universiteti.

Annotatsiya. Toshkent viloyatida olib borilgan tadqiqotlarda oʻsimlikxoʻr qandalalarning zarari asosiy ekin sifatida ekilgan moshda oʻrtacha 18,7-22,4%, takroriy ekin sifatida ekilganda esa zararlanish 42,7-48,4% gacha boʻlishi kuzatildi.

Kalit soʻzlar: mosh, ixtisoslashgan zararkunanda, beda qandalasi, dala qandalasi, gʻoʻza qandalasi, zararlash darajasi.

Аннотация. Согласно исследованиям, проведенным в Ташкентской области, люцерна является основным вредным организмом клепа: 18,7-22,4% посевов является основной культурой и в два раза выше, чем повторной, в среднем 42,7-48,4%.

Ключевые слова: маш, специализированный вредитель, люцерновый клеп, полевой клеп, хлопковый клеп, степень вредоносности.

Abstract. according to studies carried out in the Tashkent region, alfalfa is the main harmful organism of worms: 18,7-22,4% of crops is the main crop and is twice as high as the second crop, on average 42,7-48,4%.

Keywords: mosh, specialized pest, *Lygus pratensis* L, *Adelphocoris lineolatus* Goes, *Creontiades pallidus* Rfmb.

Maʼlumki, keyingi yillarda respublikamizda mosh ekinidan olinadigan mahsulotlarga boʻlgan ehtiyoj va talab keskin ortib bormoqda. Mosh qurgʻoqchilikka chidamli, resurstejamkor ekin, uni etishtirishda katta xarajat talab etilmaydi. Mosh tuproq unumdorligini yaxshilaydi, uning ildizlarida vegetatsiya davomida azot toʻplovchi bakteriyalar toʻplanadi. Vegetatsiya davrida ob-havoning qulay sharoitlarida u gektariga 200 kg miqdorgacha azot toʻplashi mumkin. Shuning uchun mosh ildizlarini erda qoldirib, erni haydash tavsiya etiladi.

Almashtirish ekish tizimida mosh yaxshi oʻtmishdosh ekin hisoblanadi. Mosh boshqa ekinlarga qaraganda hozirgi kunda eksport qilishga juda qulay oziq-ovqat ekinini boʻlib, uning poyasi chorvachilikda toʻyimli ozuqa hisoblanadi, doni esa inson uchun anorganik va organik moddalarga boyligi bilan ajralib turadi. Olimlarning tadqiqotlariga koʻra, mosh ekinida 29 turdan ortiq zararkunandalarning uchrashi kuzatilgan. Tuganak uzunburunlar,

oʻrgimchakkanalar, gʻoʻza tunlami, ildiz kemiruvchi tunlamlar, shiralar, gʻovak hosil qiluvchi noʻxat pashshasi, beda qandalasi moshning asosiy zararkunandalaridir [1, 2, 3, 4].

Moshda hozirgi kunda qandalalarning 3 turi uchrashi kuzatildi, bulardan dala qandalasi - (*Lygus pratensis* L), beda qandalasi - (*Adelphocoris lineolatus* Goes) va Surxondaryo viloyati sharoitida gʻoʻza qandalasi (*Creontiades pallidus* Rfmb.) hisoblanadi.

Mosh ekinida zarar keltiriyotgan qandalalar orasida keng tarqalgani beda qandalasi boʻlib u oʻsimlikning shonalash va gullash davrida guldonini soʻrishi natijasida gullar toʻkilib ketadi, dukkaklari toʻliq rivojlanmaydi.

Toshkent viloyati sharoitida 2023 yilda olib borilgan tadqiqotlarimizda mosh ekinidagi qandalalarning turlari, tarqalishi va zararini oʻrgandik.

Toshkent viloyati sharoitida olib borilgan tadqiqotlarimiz asosiy maqsadi dukkakli don ekinlarining asosiy zararkunandalaridan

Beda qandalasining asosiy va takroriy ekilgan moshda zararlash darajasi

№	Tadqiqot olib borilgan xo‘jaliklar	Ekilgan vaqti, kun	O‘rtacha 100 tup o‘simlikdagi zararkunandalar soni, dona		Zararlanish darajasi, %
			Jami zararkunandalar soni, dona	Shundan 100 tup o‘simlikdagi zararlangan o‘simliliklar soni, dona	
Asosiy ekin sifatida ekilganda					
1.	O‘simlikshunoslik ITI	2.04.2023	10,2	18,7	18,7
2.	ToshDAU “Qishloq xo‘jaligida innovatsion ishlanmalar va maslahatlar markazi” DUK tajriba maydoni	10.04.2023	13,7	22,4	22,4
Takroriy ekin sifatida ekilganda					
3	O‘simlikshunoslik ITI	18.06.2023	33,7	42,7	42,7
4	ToshDAU “Qishloq xo‘jaligida innovatsion ishlanmalar va maslahatlar markazi” DUK tajriba maydoni	14.06.2023	36,5	48,4	48,4

qandalalar turkumiga mansub beda qandalasining moshni asosiy ekin sifatida ekilganda va takroriy ekin sifatida zararlash darajasini o'rganish uchun Toshkent viloyati Qibray tumani O'simlikshunoslik ilmiy-tadqiqot instituti tajriba maydonida hamda Toshkent davlat agrar universiteti qoshidagi "Qishloq xo'jaligida innovatsion ishlanmalar va maslahatlar markazi" DUK tajriba maydonida moshni erta muddatda ekilganda va kechki muddat ya'ni takroriy ekin sifatida ekilgan maydonida tadqiqotlar olib bordik.

Tajriba natijasiga ko'ra beda qandalasi moshni asosiy ekin sifatida ekilganda 18,7-22,4% gacha zararlayotgani aniqlandi.

Tadqiqotlarimizda kuzatilishicha qandalalar kuchli zararlagan maydonlarda moshning gullari to'kilib ketishi va dukkaklari hosil bo'lmisligi kuzatildi. Takroriy ekin sifatida ekilganda esa ularning zarari ikki marta ko'p bo'ladi. Bizning tadqiqotlarda Toshkent viloyatida o'simlikxo'r qandalalarning zarari o'rtacha 42,7-48,4% ni tashkil etdi.

Xulosa shuki, mosh ekinida o'simlikxo'r qandalalarga qarshi kimyoviy vositalardan "Primagold" 36% em.k. 1,0l, "BI-58" (yangi) 40% em.k preparatlarini qo'llashni tavsiya etamiz.

ADABIYOTLAR:

1. Alimjanov R.A. "Dukkakli va dukkakli don ekinlarini zararkunanda hasharotlar tomonidan zararlanishi." O'zFA nashriyoti. 1968 y.
2. B.H.Полевщикова, В.Н.Сорокина "Вредители и болезни кормовых и зернобобовых культур." Т. «ФАН». - 1967,- С. 85-100.
3. Xo'jaev Sh.T., Sattarov N., Musaev D. "G'o'zada o'simlikxo'r qandalalarning zarari."//Agro kimyo himoya va o'simliklar karantini" jurnali.-Toshkent, 2017.-№2.-B. 35-37.
4. Xolliiev A. "Dukkakli don (no'xat, loviya, mosh) ekinlarining asosiy zararkunandalari". "Agro ilm" jurnali.-Toshkent, 2014.-№ 4(32).-45-46.

UO'T: 579.264

TRICHODERMA HARZIANUM SHTAMMINING FITOPATOGEN ZAMBURUG'LARGA QARSHI ANTIFUNGAL XUSUSIYATI

Turaeva Baxora Ismoilovna,
O'zRFA Mikrobiologiya instituti, k. i. x., b.f.f d.

Annatasiya. Ushbu maqolada *Trichoderma harzianum* mahalliy mikromitset shtammining *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis*, *Rhizoctonia* turkumiga mansub fitopatogen zamburug'lariga nisbatan antagonistik xususiyati o'rganiladi.

Kalit so'zlar: *Trichoderma harzianum*, *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis*, *Rhizoctonia*, antagonistik xususiyat.

Аннотация. В этой статье изучены антагонистические свойства местного штамма микромицета *Trichoderma harzianum* в отношении фитопатогенных грибов, принадлежащих к родам *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis* и *Rhizoctonia*.

Ключевые слова: *Trichoderma harzianum*, *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis*, *Rhizoctonia*, антагонистические свойства.

Abstract. In this article, the antagonistic properties of the local micromycete strain *Trichoderma harzianum* 55 against phytopathogenic fungi belonging to the genus *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis*, and *Rhizoctonia* are studied.

Keywords. *Trichoderma harzianum*, *Fusarium*, *Alternaria*, *Verticillium*, *Aspergillus*, *Scopulariopsis*, *Rhizoctonia*, antagonistic property.

Kirish. Dunyoda ekologik toza mahsulotlarni etishtirish texnologiyasi asosida qishloq xo'jaligi ekinlarini etishtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Organik mahsulotlarni etishtirishda kimyoviy o'g'itlar sarfini kamaytirish (yoki butunlay voz kechish) hisobiga tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan ekologik toza biopreparatlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Biopreparatlarning afzalligi o'simliklarni o'sishi va rivojlanishini kuchaytirishi, gullashi va meva etilishini tezlashtirishi, stressdan himoyalashida aks etadi. Ushbu omillarga mikroorganizmlar tomonidan ishlab chiqiladigan metabolitlar ta'sir qiladi, ular o'simlikning o'sishiga, hosildorligiga va fiziologik jarayonlarga ta'sir qiladi. Shu sababli, ekologik toza kompleks ta'sirga ega biopreparatlar yaratish biotexnologiyasini ishlab chiqish muhim

ahamiyatga ega. Keyingi yillarda muntazam kimyoviy o'g'itlarning qo'llanilishi tuproq mikroflorasining xususan, antagonistlarning kamayishi, fitopatogen mikroorganizmlarning chidamliligini ortib borishiga olib kelmoqda. Ushbu holat qishloq xo'jaligi ekinlarini kasallik qo'zg'atuvchi mikroorganizmlardan himoyalashda biologik usullardan foydalanishning qanchalik zarur ekanligini ko'rsatadi. Biologik usul fitopatogenlarga qarshi kurashishda tabiiy antagonistlardan foydalanishga asoslangan bo'lib, ular asosida yaratilgan preparatlar va bioo'g'itlar qo'llaniladi. *T.harzianum* zamburug'i ta'sirida qizdirilgan tuproqda urug'ning unib chiqishi 10 % va 5%, qizdirilmagan tuproqda 12 % va 7% ga ortadi. *T.harzianum* sporalari bilan urug'larni ekishdan oldin inokulyatsiya qilinganda nazoratga nisbatan unib chiqishi,